Evaluering av gratis samiskspråklig barnehageordning

Endelig rapport

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse 2

Sammendrag på norsk 4

Čoahkkáigeassu davvisámegillii 7

1. Om ordningen og evalueringen 10

1.1 Evalueringens formål 10

1.2 Samiske barnehager 11

1.3 Sterke språkmodeller 11

2. Datagrunnlag og metode 13

3. Hvordan fungerer ordningens virkemidler? 15

3.1 Foreldrerefusjonen styrker attraktivitet og synlighet, men er sjelden avgjørende for foreldrenes valg 15

3.2 Utviklingsmidlene gir handlingsrom, men resultatene avhenger av lokale forutsetninger 17

3.3 Veiledning og kompetansetiltak gir faglig retning, men kan ikke kompensere for manglende språkressurser 18

3.4 Samlet vurdering: Virkemidlene utfyller hverandre, men har ulik betydning for måloppnåelsen 20

4. Måloppnåelse: Samiskspråklighet og språkpraksis 21

4.1 Foreldrenes vurdering av språktilbudet 21

4.2 Fra språkforståelse til aktiv språkbruk 22

4.3 Ansattes språkkompetanse og språkpraksis 23

4.5 Samlet vurdering av måloppnåelse 24

5. Hva forklarer forskjeller i måloppnåelse? 25

5.1 Samiskspråklig kapasitet og stabil bemanning er avgjørende 25

5.2 Barnas språklige omgivelser påvirker den aktive språkbruken 26

5.3 Organisering og ledelse påvirker hvor robust språkmiljøet blir 27

5.4 Like virkemidler gir ulike resultater under ulike forutsetninger 28

5.5 Forskjeller i måloppnåelse må forstås ut fra ulike forutsetninger 28

6. Samlet vurdering og anbefalinger 29

6.1 Prioriterer tiltak som bygger og stabiliserer samiskspråklig kapasitet 30

6.2 Differensiere oppfølgingen og tydeliggjøre progresjonen mot sterke språkmodeller 31

6.3 Styrke den organisatoriske forankringen av språkarbeidet 32

6.4 Virkemidlene bør dreies sterkere mot språklig kapasitet og kvalitet, det vil si at utviklingstilskudd og veiledning bør styrkes 32

6.5 Styrke kunnskapsgrunnlaget og resultatoppfølgingen 33

Avsluttende vurdering 34

Sammendrag på norsk

På oppdrag for Sametinget har PwC og Várdu AS evaluert ordningen med gratis samiskspråklig barnehage. Formålet har vært å vurdere måloppnåelsen i Sametingets treårige satsing, undersøke hvilke virkninger ordningen har hatt for barnehageeiere, ansatte og foreldre, og gi anbefalinger for videre utvikling av ordningen.

Evalueringen bygger på dokumentgjennomgang, spørreundersøkelser blant foreldre og ansatte, samt intervjuer med barnehager og foreldre.

Hovedvurdering

Evalueringen viser at ordningen med gratis samiskspråklig barnehage samlet sett er relevant, etterspurt og viktig for arbeidet med samisk språk og kultur. Foreldre og ansatte vurderer gjennomgående det samiskspråklige tilbudet positivt, og både spørreundersøkelsene og intervjuene tyder på at barnehagene har blitt viktige arenaer for samisk språk, identitet og kultur.

Evalueringen viser at mange ansatte har styrket sin samiskspråklige kompetanse i løpet av prosjektperioden, og at veiledning og fagseminarer har bidratt til økt språkfaglig bevissthet, trygghet og mer systematisk språkarbeid. Samtidig viser evalueringen at styrket individuell kompetanse ikke automatisk fører til en felles og konsekvent språkpraksis i barnehagen.

Barna ser ut til å utvikle god språkforståelse og sterkere tilknytning til samisk språk og kultur. Det er imidlertid mer utfordrende å oppnå målet om at samisk skal bli barnas aktive og spontane kommunikasjonsspråk, særlig i lek mellom barna. Dette framstår som den største utfordringen i arbeidet med sterke språkmodeller**.**

Tilbudet er tredelt og består av foreldrerefusjon, utviklingsmidler og veiledning. Av disse vurderer vi utviklingsmidler og veiledning som viktigst for å kunne oppnå målet med å få flere barn skal få et samiskspråklig barnehagetilbud.

Hovedfunn

Ansattes samiskspråklige kompetanse er styrket: Mange ansatte opplever å ha styrket sin samiskspråklige kompetanse i prosjektperioden. Veiledning, fagseminarer, kurs og daglig bruk av samisk trekkes fram som viktige bidrag til denne utviklingen. Samtidig varierer graden av felles språkpraksis mellom barnehagene.

Veiledning og fagseminarer har hatt betydning for kompetanseutviklingen: Veiledningen har bidratt til økt bevissthet om språkbruk, bedre forståelse av sterke språkmodeller og mer systematisk arbeid med språkplaner og språkutvikling. Tiltakene har også bidratt til større trygghet i bruk av samisk språk. Effekten

er størst i barnehager som allerede har tilstrekkelig språkkompetanse og kapasitet til å omsette læringen til praksis.

Foreldrerefusjon har liten effekt. Foreldrefusjon har en viktig symbolverdi og for mange familier er det en viktig økonomisk gevinst i foreldrerefusjonen. Likevel er det få som oppgir at dette er hovedgrunnen til at de velger samiskspråklig barnehage, tvert i mot hevder flere at kvaliteten på språkarbeidet i barnehagen er viktigere.

Kommunikasjonen rundt hva slags tiltak barnehagene kan søke om kan styrkes. Det er en innebygd fleksibilitet i ordningen at barnehagene selv kan velge tiltak de søker om midler til. Det gjør at ordningen kan tilpasses behovene til hver enkel barnehage og det gjør ordningen mer treffsikker. Samtidig gjør dette at noen av barnehagene opplever at det er uklart hva de kan søke om midler til og kommunikasjonen rundt dette kan styrkes.

Arbeidet med sterke språkmodeller har ikke kommet like langt overalt: Evalueringen viser at flere barnehager arbeider mer systematisk med samisk språk enn tidligere. Samtidig varierer forutsetningene betydelig. Enkelte barnehager har etablert samisk som et gjennomgående kommunikasjonsspråk, mens andre fortsatt arbeider med mer avgrensede språkarenaer og grunnleggende kompetanseutvikling.

Det er lettere å styrke språkforståelse enn aktiv språkbruk: Barna ser i stor grad ut til å utvikle språkforståelse og samisk tilhørighet, men det er betydelig mer krevende å etablere samisk som barnas foretrukne språk i lek og samhandling. Resultatene tyder på at mange barnehager oppnår sterke reseptive språkferdigheter hos barna, mens målet om produktive språkferdigheter fortsatt er krevende å nå.

Samiskspråklige ansatte er den viktigste forutsetningen for måloppnåelse: Tilgang på ansatte som kan bruke samisk aktivt gjennom hele barnehagedagen framstår som den viktigste forklaringen på forskjeller i måloppnåelse mellom barnehagene. Rekruttering, kompetanse og stabil bemanning er avgjørende for arbeidet med sterke språkmodeller.

Anbefalinger

På bakgrunn av evalueringen anbefales det at Sametinget:

Prioriterer tiltak som bygger og stabiliserer samiskspråklig kapasitet. Innsatsen bør både støtte rekruttering og stabilisering av samiskspråklige ansatte og utvikle språkkompetansen hos dagens ansatte. Kompetanseutviklingen bør kobles tett til aktiv språkbruk i arbeidshverdagen, slik at økt individuell kompetanse i større grad omsettes til en felles språkpraksis.

Differensierer oppfølgingen og tydeliggjør progresjonen mot sterke språkmodeller. Utviklingsmidler, veiledning og forventninger bør tilpasses barnehagenes ulike språklige og organisatoriske utgangspunkt. En enkel progresjonsmodell bør synliggjøre utviklingstrinn og gjøre det mulig å definere realistiske delmål på veien mot sterke språkmodeller.

Styrker den organisatoriske forankringen av språkarbeidet. Språkarbeidet bør være et felles ansvar for ledelsen og personalet og understøttes av tydelige mål, språkplaner og organisatoriske rammer som skjermer språkressursene. Samtidig bør forventningene mellom barnehagen, foreldrene og Sametinget tydeliggjøres.

Vurderer om virkemidlene bør dreies sterkere mot språklig kapasitet og kvalitet. Sametinget bør vurdere balansen mellom foreldrerefusjon, utviklingsmidler og veiledning og om en større del av ressursene bør rettes mot språkressurser, kompetanse og kvalitetsutvikling. Foreldrerefusjonens betydning for tilgjengelighet, rekruttering og symbolverdi bør inngå i denne vurderingen. Vi anbefaler altså at veiledning og utviklingsmidler styrkes, og at dersom noe skal reduseres eller kuttes bør det være foreldrerefusjonen.

Styrker kunnskapsgrunnlaget og resultatoppfølgingen. Sametinget bør etablere en enkel og læringsorientert oppfølging som gjør det mulig å følge utviklingen i språkressurser, språkpraksis og progresjon mot avtalte utviklingsmål over tid. Oppfølgingen bør bidra til læring og videreutvikling av virkemidlene, uten å innebære unødvendig administrasjon for barnehagene.

Avsluttende vurdering

Evalueringen viser at ordningen bidrar til viktige resultater for samisk språk og kultur i barnehagesektoren. Samtidig viser den at ambisjonen om sterke språkmodeller og aktive språkbrukere forutsetter mer enn økonomiske virkemidler. Tilgang på samiskspråklige ansatte, robuste språkmiljøer og langsiktig språkutvikling framstår som avgjørende for å oppnå målet om produktive språkferdigheter i samisk. Videre utvikling av ordningen bør derfor kombinere en tydelig langsiktig ambisjon med tiltak som tar hensyn til at barnehagene arbeider under svært ulike språklige og organisatoriske forutsetninger

Čoahkkáigeassu davvisámegillii

PwC og Várdu AS leat Sámedikki ovddas evalueren nuvttá sámegielat mánáidgárdeortnega. Ulbmil lea leamaš árvvoštallat Sámedikki golmma jagi áŋgiruššama mihttoolaheami, iskat makkár váikkuhusat ortnegis leamaš mánáidgárdeeaiggádiidda, bargiide ja váhnemiidda, ja rávvet Sámedikki ortnega viidásit ovdánahttima ektui.

Evaluerema vuođđun leat dokumeantaguorahallan, iskkadeamit váhnemiid ja bargiid gaskkas, ja mánáidgárddiid ja váhnemiid jearahallamat.

Váldoárvvoštallan

Evalueren čájeha ahte nuvttá sámegielat mánáidgárdeortnet oktiibuot lea releváhta, bivnnut ja dehálaš bargui sámegielaid ja sámi kultuvrra ovddas. Ollislaččat váhnemat ja bargit atnet sámegielat fálaldaga positiivan, ja sihke iskkadeamit ja jearahallamat čujuhit dasai ahte mánáidgárddit leat šaddan dehálaš arenan sámegielaide, sámi identitehtii ja kultuvrii.

Evalueren čájeha ahte olu bargit leat nannen iežaset sámegielgelbbolašvuođa prošeaktaáigodagas, ja ahte bagadallan ja fágaseminárat lea váikkuhan eanet giellafágalaš dihtomielalašvuhtii, oadjebasvuhtii ja systemáhtaleabbo giellabargui. Seammás čájeha evalueren ahte vaikko nanne ovttaskas olbmo gelbbolašvuođa, de dat iešalddis ii mielddisbuvtte oktasaš ja konsekveanta giellapráksisa mánáidgárdái.

Mánáin orro buorráneamen giellaipmárdus, ja čanastat sámegillii ja sámi kultuvrii lea nannejuvvon. Lea almmatge eanet hástaleaddji olahit mihttu ahte sámegiella šaddá mánáid aktiivvalaš ja spontána gulahallangiella, earenoamážit olahit ahte mánáid stoahkangiella gaskaneaset lea sámegiella. Dát orro leamen stuorámus hástalus gievrras giellamodeallaid barggus.

Fáladat lea golmmaoasat ja sisttisdoallá váhnenrefušuvnna, ovdánahttinruđa ja bagadallama. Dáid gaskkas árvvoštallat mii ahte ovdánahttinruhta ja bagadallan lea deháleamos olahan dihte mihttu ahte eanet mánát galget oažžut sámegielat mánáidgárdefálaldaga.

Váldogávdnosat

Bargiid sámegiela gelbbolašvuohta lea nannejuvvot: Máŋga bargi vásihit ahte iežas sámegiela gelbbolašvuohta lea nannejuvvon prošeaktaáigodagas. Bagadallan, fágaseminárat, kurssat ja beaivválaš sámegielgeavaheapmi čujuhuvvojit dehálažžan dán ovdáneapmái. Seammás lea erohus mánáidgárddiid gaskkas man muddui leat olahan oktasaš giellapráksisa.

Bagadallamis ja fágaseminárain lea leamaš ávki gelbbolašvuođa ovdáneapmái: Bagadallan lea váikkuhan eanet dihtomielalašvuhtii giellageavaheami ektui, buoret ipmárdussii gievrras giellamodeallaid ektui ja eanet systemáhtalaš bargui giellaplánaiguin ja giellaovdánahttimiin. Doaibmabijut leat maid addán eanet oadjebasvuođa geavahit sámegiela. Effeakta lea stuorimus mánáidgárddiin gos lea juo doarvái giellagelbbolašvuohta ja doarvái kapasitehta geavahišgoahtit maid lea oahppan praktihkalaš dilis.

Váhnenrefušuvnnas lea unnán effeakta. Váhnenrefušuvnnas lea dehálaš symbolalaš árvu ja olu bearrašiidda lea ekonomalaš vuoitu váhnenrefušuvnnas. Lihkká leat unnán váhnemat geat leat vástidan ahte dát lea váldosivva manin válljejit sámegielat mánáidgárddi, muhto baicca leat máŋggas geat čujuhit ahte mánáidgárddi giellabarggu kvalitehta lea deháleabbo.

Sáhttá buoridit diehtojuohkima ahte makkár doaimmaide mánáidgárdi sáhttá ohcat. Ortnegis lea fleksibilitehta nu ahte mánáidgárdi ieš sáhttá válljet makkár doaimmaide ohcá ruđa. Dát mielddisbuktá ahte ortnet sáhttá heivehuvvot juohke ovtta mánáidgárddi dárbbuide ja nu šaddá ortnet maid deaivileabbo. Seammás dagaha dát ahte muhtin mánáidgárddiid mielas lea eahpečielggas masa sáhttet ohcat ruđa ja gulahallan dán birra galggašii danin buoriduvvot.

Eai buohkat leat ollen seammá guhkás bargguin gievrras giellamodeallaiguin. Evalueren čájeha ahte olu mánáidgárddit barget systemáhtaleabbo sámegielain go ovdal. Seammás leat stuorra erohusat makkár eavttut mánáidgárddiin leat. Muhtin mánáidgárddit leat čađa sámegielagat, ja earát ges barget ain ráddjejuvvon giellaarenaiguin ja vuođđodási gelbbolašvuođa ovdánahttimiin.

Lea álkit buoridit giellaipmárdusa go aktiivvalaš giellageavaheami: Mánáin orro buori muddui ovdáneamen giellaipmárdus ja sámi gullevašvuohta, muhto lea sakka eanet gáibideaddji oažžut mánáid ovddemusat válljet sámegiela stoahkamis ja ovttasdoaibmamis. Bohtosat čujuhit dasa ahte máŋga mánáidgárddi orrot olaheamen nana reseptiiva giellamáhttu, muhto ahte olahit produktiiva giellamáhttu lea hástaleaddji.

Sámegielat bargit leat deháleamos eaktu lihkostuvvamii: Bargit geat sáhttet sámástit olles mánáidgárdebeaivvi orro leamen deháleamos čilgehussan mihttoolaheami erohusaide mánáidgárddiid gaskkas. Rekrutteren, gelbbolašvuohta ja stabiila bargoveahka lea mearrideaddjin gievrras giellamodeallaid bargui.

Rávvagat

Evaluerema vuođul Sámediggi rávvejuvvo:

Vuoruhit doaibmabijuid mat huksejit ja stabiliserejit sámegiela kapasitehta. Áŋgiruššan berre sihke doarjut sámegielat bargiid rekrutterema ja stabiliserema, ja ovddidit dálá bargiid giellamáhttu. Gelbbolašvuođaovdánahttin berre leat buorebut čadnon aktiivvalaš giellageavaheapmái bargodilis, nu ahte oktagaslaš gelbbolašvuođalokten maiddái váikkuha oktasaš giellapráksisiidda.

Differensieret čuovvoleami ja čájehit progrešuvnna gievrras giellamodeallaid olaheapmái. Ovdánahttinruđa, bagadallama ja vuordámušaid berre heivehit mánáidgárddiid iešguđetlágan gielalaš ja organisatuvrralaš vuolggasajiide. Álkes progrešuvdnamodealla berre čájehit ovdánancehkiid ja dahkat vejolažžan bidjat realisttalaš oassemihttuid mo bargat gievrras giellamodeallaid guvlui.

Nannet giellabarggu organisatuvrralaš áŋkorastima. Jođiheddjiin ja bargiin berre leat oktasaš ovddasvástádus giellabargui, ja vuođđun dasa berrejit leat čielga mihtut, giellaplánat ja organisatuvrralaš rámmat mat suddjejit giellaresurssaid. Seammás berre čielggasmahttit vuordámušaid gaskkal mánáidgárddi, váhnemiid ja Sámedikki.

Árvvoštallat doaibmabijuid jorahit eanet gielalaš kapasitehta ja kvalitehta guvlui. Sámediggi berre árvvoštallat balánsa gaskkal váhnenrefušuvnna, ovdánahttinruđa ja bagadallama, ja ahte galgá go stuorát oasi resurssain atnit giellaresurssaide, gelbbolašvuhtii ja kvalitehtaovdáneapmái. Váhnenrefušuvnna mearkkašupmi jearalmassii, rekrutteremii ja symbolaárvui berre leat oassin dán árvvoštallamis. Mii rávvet nannet bagadallama ja ovdánahttindoarjaga, ja ahte jus juoga galgá unniduvvot dahje sihkkojuvvot de berre dat leat váhnenrefušuvdna.

Nannet máhttovuođu ja bohtosiid čuovvoleami. Sámediggi berre ásahit álkes ja oahppanvuođut čuovvoleami man vuođul lea vejolaš áiggi čađa čuovvut giellaresurssaid, giellapráksisiid ja ovdáneami šihttojuvvon ovdánanmihttuid ektui. Čuovvoleapmi berre buktit oahppama ja doaibmabijuid viidáset ovdáneami, almmatge mielddisbuktit dárbbašmeahttun hálddašanbarggu mánáidgárddiide.

Loahpalaš árvvoštallan

Evalueren čájeha ahte ordnet buktá dehálaš bohtosiid mánáigárdesuorgái sámegiela ja sámi kultuvrra hárrái. Seammás čájeha dat ahte áigumušat gievrras giellamodeallaid ja aktiiva giellageavaheddjiid ektui gáibidit eanet go ruđalaš doaibmabijuid. Doarvái sámegielat bargit, nana giellabirrasat ja guhkesáigásaš giellaovdánahttin orrot leamen mearrideaddjin olahan dihte mihttu produktiiva giellamáhttu ektui sámegielas. Ortnega viidásit ovdánahttin berre danin sisttisdoallat sihke čielga guhkitáiggi ambišuvnna ja doaibmabijuid mat váldet vuhtii ahte mánáidgárddiin leat hui iešguđetlágan gielalaš ja organisatoralaš eavttut.

1. Om ordningen og evalueringen

Ordningen med gratis samiskspråklig barnehage ble etablert av Sametinget i 2023 som en del av oppfølgingen av Sametingsrådets tiltredelseserklæring. Samme år innførte regjeringen gratis barnehage i Nord-Troms og Finnmark. Sametinget etablerte deretter en egen ordning for samiskspråklige barnehager og avdelinger utenfor regjeringens geografiske tiltaksområde. Gjennom denne ordningen ønsket Sametinget å styrke samiske barns mulighet til barnehageplass med samisk språk. Målet er at flere barn skal få et samiskspråklig barnehagetilbud, samtidig som at samiskspråkligheten og den pedagogiske kvaliteten i samiske barnehager styrkes.

Fornorskningspolitikken har fått store konsekvenser for samisk språkbruk helt fram til i dag. I mange familier og lokalsamfunn ble språket ikke lenger overført fra foreldre til barn, og mange samiske foreldre behersker derfor ikke samisk selv. NOU 2016:18 Hjertespråket viser til at når språket ikke overføres i hjemmet, blir barnehagen og skolen særlig viktige språkarenaer. Utvalget regner derfor samiskspråklige barnehager som det viktigste enkelttiltaket for å bevare og revitalisere samiske språk.

Sametinget legger til rette for samiske barnehagetilbud gjennom politikkutvikling og egne tilskuddsordninger. I Sametingets strategi for samiske barnehagetilbud 2026–2030 er hovedmålet at samiske barn skal møte oppvekstilbud som tar utgangspunkt i samisk språk, kultur og samfunnsliv.

I begrunnelsen for ordningen framhever Sametinget på sine nettsider behovet for flere samiskspråklige, og beskriver barnehagen som «den viktigste og største språkmotiveringsarenaen vi har i Sápmi». Ordningen skal derfor både motivere foreldre til å velge samiskspråklige barnehagetilbud og bidra til kvalitetsutvikling i barnehagene.

Ordningen omfatter dekning av foreldrebetaling og utviklingstilskudd til barnehagene. Barnehager som deltar i ordningen skal ha inngått utviklingsavtale med Sametinget og gjennomføre utviklingsarbeid for å styrke samisk språkkompetanse og pedagogisk innhold. Utviklingstiltakene skal bidra til at samiske barn får opplæring i henhold til sterke språkmodeller, og Sametinget tilbyr veiledning og kompetanseheving som del av ordningen.

1.1 Evalueringens formål

Formålet med evalueringen er å vurdere måloppnåelsen i Sametingets treårige prosjekt for gratis samiskspråklig barnehage, og å undersøke hvilke virkninger ordningen og utviklingsarbeidet har hatt for barnehageeiere og styrere, ansatte og foreldre/foresatte i de 12 barnehagene og avdelingene som har deltatt i ordningen.

Evalueringen skal gi Sametinget et helhetlig og beslutningsrelevant kunnskapsgrunnlag for å vurdere måloppnåelse, effekter og videreutvikling av ordningen.

Evalueringen skal videre identifisere områder med forbedringspotensial og gi grunnlag for forslag til videre utvikling av ordningen. Sentralt i evalueringen står spørsmål om hvorvidt ansatte har blitt samiskspråklige i

løpet av prosjektperioden, om barna får opplæring etter sterke språkmodeller, og hvilken betydning veiledning og fagseminarer har hatt for de ansattes kompetanseutvikling

1.2 Samiske barnehager

Et samisk barnehagetilbud er et tilbud der innholdet bygger på samisk språk og kultur. Slike tilbud kan ifølge Sametinget deles inn i to kategorier:

1. Samiske barnehager og samiske avdelinger i norske barnehager.
2. Barnehager som tilbyr samisk språkopplæring.

Etter Grunnloven § 108 har staten plikt til å legge forholdene til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur. På barnehageområdet er en del av dette ansvaret lagt til kommunene gjennom barnehageloven.

Barnehageloven § 2 slår fast at barnehagen skal ta hensyn til barnas sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, «herunder samiske barns språk og kultur». Etter barnehageloven § 10 har kommunen ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. Samiske distrikt er ikke definert i barnehageloven, men forstås i praksis som kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk, jf. sameloven § 3-1. I andre kommuner sier barnehageloven at forholdene skal legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle språket og kulturen sin. Samiske barn har imidlertid ingen individuell rett til et samiskspråklig barnehagetilbud.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) utdyper lovens krav. Samiske barn skal få støtte til å bevare og utvikle språket og kulturen sin, uansett hvor i landet de bor. I barnehager utenfor samiske distrikt skal personalet kjenne til og vektlegge samisk kultur, og barna skal få møte samisk språk. Samisktalende personale er ikke et krav i disse barnehagene.

Ordningen med gratis samiskspråklig barnehage retter seg mot samiske barnehager og samiske avdelinger i norske barnehager. For disse gir rammeplanen kapittel 3 egne føringer. Samiske barnehager og avdelinger skal styrke barnas samiske identitet og samiskspråklige kompetanse. De skal også videreføre samiske verdier, kultur og tradisjonskunnskap. Tilbudet skal være en integrert del av det samiske samfunnet, og tradisjonelle samiske lærings- og arbeidsmåter skal brukes på barnas premisser.

1.3 Sterke språkmodeller

Et sentralt spørsmål i evalueringen er om barna i ordningen får et samiskspråklig tilbud basert på sterke språkmodeller. For å vurdere dette tar evalueringen utgangspunkt i Sametingets faglige arbeid med sterke språkmodeller.

Sametinget oppnevnte i 2021, som del av SáMOS-prosjektet, en arbeidsgruppe med mandat til å definere sterke språkmodeller tilpasset samisk kontekst. Arbeidsgruppas rapport omfatter bakgrunn og definisjoner,

samt faglige vurderinger og anbefalinger for hvordan sterke språkmodeller kan realiseres i barnehage og skole. Arbeidet skulle danne grunnlag for videre utvikling av samisk språkopplæring for barn og unge.

Arbeidsgruppa har som utgangspunkt at målet for samiske barnehager og skoler er produktive språkferdigheter i samisk. ***Produktiv språkferdighet*** viser til at barnet selv kan snakke og bruke språket godt, mens ***reseptiv språkferdighet*** innebærer at barnet forstår språket, men snakker det lite eller ikke i det hele tatt.

En sterk språkmodell innebærer at samisk brukes som språk for kommunikasjon, læring og samhandling, og ikke bare i avgrensede språkaktiviteter. Målet er også at samisk skal utvikles som kommunikasjonsspråk mellom barna. Dette krever både organisatoriske rammer som legger til rette for omfattende og regelmessig bruk av samisk, og en bevisst språkpraksis blant de ansatte.

Hvordan språkarbeidet bør innrettes, avhenger samtidig av barnas språklige utgangspunkt. Arbeidsgruppa skiller mellom barn fra familier der samisk er eneste hjemmespråk, barn fra flerspråklige familier der samisk er ett av språkene, og barn som i liten grad eller ikke møter samisk hjemme. For barn som allerede har samisk som hjemmespråk, er hovedoppgaven å videreføre, styrke og utvikle språket og støtte barnas bruk av samisk. For barn som ikke har samisk som hjemmespråk, er oppgaven å legge til rette for at de tilegner seg samisk og begynner å bruke språket aktivt.

På denne bakgrunnen skiller arbeidsgruppa mellom to sterke språkmodeller. Befestningsmodellen retter seg mot barn som allerede har samisk som hjemmespråk, og skal bidra til å styrke og videreutvikle barnas samiske språk og språkbruk. Tilegnelsesmodellen retter seg mot barn som ikke eller i liten grad har tilegnet seg samisk hjemme, og har som mål at barnet skal tilegne seg samisk som et produktivt språk.

Tilegnelsesmodellen er særlig relevant i situasjoner der overføringen av samisk mellom generasjonene er svekket eller brutt, og der det er behov for språkvitalisering. Samtidig kan barn i samme barnehagegruppe ha svært ulik språkbakgrunn og ulike språkferdigheter. Det kan derfor være nødvendig å arbeide etter både befestnings- og tilegnelsesmodellen innenfor samme barnegruppe.

Arbeidsgruppa understreker derfor at valg av språkmodell ikke kan baseres alene på om et område regnes som sterkt eller svakt samiskspråklig. Språksituasjonen kan variere betydelig mellom familier og mellom barnekull innenfor samme område. Barnehagens språkarbeid må derfor ta utgangspunkt i den faktiske språklige sammensetningen i barnegruppen.

Som kontrast til de sterke språkmodellene beskriver arbeidsgruppa også en svak språkmodell som er i bruk i Sapmi, omtalt som dryppmodellen. I denne modellen foregår det meste av tilbudet på rikspråket, mens samisk brukes i begrensede og avgrensede stunder. Ifølge arbeidsgruppa viser erfaringer fra Sápmi at denne modellen ikke gir de samme forutsetningene for at barna utvikler produktive ferdigheter i samisk. Resultatet vil i større grad være begrensede språkferdigheter, og hvilket nivå barnet kan oppnå vil også avhenge av barnets språklige utgangspunkt.

2. Datagrunnlag og metode

Evalueringen bygger på en kombinasjon av dokumentgjennomgang, spørreundersøkelser og intervjuer. Formålet har vært å belyse hvordan ordningen med gratis samiskspråklig barnehagetilbud fungerer i praksis, hvilke resultater som oppnås, og hvilke forhold som påvirker måloppnåelsen.

Datainnsamlingen er gjennomført ved å kombinere flere datakilder. Dette har gjort det mulig å belyse problemstillingene fra ulike perspektiver og sammenholde funn på tvers av datakilder. En slik metodisk triangulering bidrar til å styrke evalueringens validitet.

2.1 Dokumentgjennomgang

Det er gjennomført en dokumentgjennomgang av sentrale styringsdokumenter og relevant bakgrunnsmateriale knyttet til ordningen. Gjennomgangen har blant annet omfattet ordningsbeskrivelser, tildelings- og styringsdokumenter, rapporteringsmateriale fra barnehagene og annen relevant dokumentasjon.

Dokumentgjennomgangen har blitt brukt til å beskrive ordningens innretning, utvikling og målsettinger, samt til å sette funnene fra spørreundersøkelser og intervjuer inn i en bredere kontekst.

2.2 Spørreundersøkelser

Det ble gjennomført spørreundersøkelser blant foreldre og ansatte i barnehagene som omfattes av ordningen. Foreldreundersøkelsen mottok 63 svar, mens ansattundersøkelsen mottok 22 svar. Blant de ansatte var det representanter fra ulike stillingsgrupper, herunder styrere, pedagogiske ledere, barnehagelærere, språkarbeidere, fagarbeidere og assistenter.

Spørreundersøkelsene ble distribuert gjennom de deltakende barnehagene, som videreformidlet undersøkelsen til foreldre og ansatte. PwC hadde ikke tilgang til kontaktinformasjon for foreldre eller ansatte, og verken barnehagene eller Sametinget kunne dele slik informasjon som del av evalueringen. Undersøkelsene ble sendt ut i juni 2026 for å sikre at også foreldre til barn som avsluttet barnehageåret og begynte på skolen høsten 2026 fikk mulighet til å delta.

Undersøkelsene ble gjort tilgjengelige på norsk og nordsamisk. Formålet var å legge til rette for at respondentene kunne besvare undersøkelsen på det språket de foretrakk.

Undersøkelsene ble gjennomført i Microsoft Forms og besto hovedsakelig av påstander vurdert på en fempunkts skala, der 1 tilsvarte «helt uenig» og 5 tilsvarte «helt enig». I tillegg inneholdt undersøkelsene åpne spørsmål hvor respondentene kunne utdype sine erfaringer og vurderinger.

De kvantitative svarene er analysert deskriptivt for å identifisere sentrale mønstre og tendenser, mens de kvalitative svarene er analysert tematisk. Den tematiske analysen har vært brukt til å identifisere sentrale erfaringer, utfordringer og forklaringer på variasjoner i måloppnåelse.

2.3 Intervjuer

For å utdype funnene fra spørreundersøkelsene ble det gjennomført intervjuer med et utvalg barnehager og foreldre/foresatte. Intervjuene ga mulighet til å utforske temaer som ikke kunne belyses fullt ut gjennom spørreundersøkelsene, og bidro til økt forståelse av hvordan barnehagene arbeider med samisk språk, kultur og pedagogikk.

Alle barnehagene som er omfattet av ordningen fikk tilbud om å delta i intervju. Totalt ble åtte av tolv barnehager intervjuet, tilsvarende om lag 67 prosent av barnehagene i ordningen. Det ble også gjennomført intervjuer med foreldre/foresatte som meldte interesse gjennom spørreundersøkelsen. Utvalget av foreldre ble gjort med sikte på å få frem ulike erfaringer og perspektiver.

Beskrivelse	**Antall**
Barnehager i ordningen	12
Intervjuede barnehager	8
Andel intervjuede barnehager	66,6%

De som ble intervjuet gjenspeilte ulikhetene mellom barnehagene. Det ble gjennomført intervju med barnehager i nordsamiske, lulesamiske og sørsamiske språkområder, samt barnehager i byer. Vi intervjuet både ansatte i samiske barnehager og samiske avdelinger i norske barnehager. Vi snakket både med barnehager som hadde jobbet med sterke språkmodeller lenge, og barnehager som begynte å jobbe med sterke språkmodeller som et resultat av denne ordningen.

Med andre ord omfattet intervjuutvalget barnehager med ulike språkforutsetninger, geografisk beliggenhet og organisering. Utvalget inkluderte bredden i barnehagene med tanke på samiske barnehager og samiske avdelinger, ulike samiske språkområder og barnehager med ulik grad av samiskspråklighet blant ansatte og barn. Formålet var å sikre bredde i erfaringer og perspektiver.

2.4 Begrensninger ved datagrunnlaget

Datagrunnlaget gir et bredt bilde av erfaringer og opplevelser blant sentrale aktører, men har enkelte begrensninger. Funnene bygger i stor grad på informantenes egne vurderinger og erfaringer. Evalueringen inneholder ikke uavhengige målinger av barnas samiskspråklige ferdigheter eller språkutvikling. Resultatene sier derfor først og fremst noe om opplevd måloppnåelse og erfaringer med ordningen.

Undersøkelsene ble distribuert via barnehagene, og evalueringsteamet hadde ikke oversikt over hvor mange foreldre og ansatte som faktisk mottok undersøkelsen. Det er derfor ikke mulig å beregne

svarprosent eller vurdere i hvilken grad respondentene er representative for den samlede gruppen av foreldre og ansatte i ordningen.

Undersøkelsene var anonymisert, og det foreligger ikke informasjon om respondentenes tilhørighet til enkeltbarnehager, geografiske områder eller språkgrupper. Det er dermed heller ikke mulig å undersøke om det foreligger systematiske skjevheter i hvem som valgte å svare. Resultatene bør derfor tolkes som uttrykk for erfaringene og vurderingene til respondentene som deltok, og ikke som representative mål for alle foreldre og ansatte som omfattes av ordningen. Samtidig viser datamaterialet mange sammenfallende beskrivelser på tvers av datakilder og informantgrupper. Funn fra spørreundersøkelsene understøttes i flere tilfeller av intervjuer og dokumentgjennomgang. Dette styrker grunnlaget for evalueringens analyser og vurderinger.

Funn fra spørreundersøkelsene er derfor gjennomgående vurdert i sammenheng med intervjuene og dokumentgjennomgangen. Sammenfallende funn på tvers av datakildene er tillagt størst vekt i analysen.

3. Hvordan fungerer ordningens virkemidler?

Ordningen består av tre hovedelementer:

Foreldrerefusjon: Sametinget refunderer foreldrebetaling for barn i samiske barnehager og samiske avdelinger utenfor den statlige tiltakssonen.

Utviklingsmidler: Det er gjort tilgengelig utviklingsmidler til kompetanseutvikling og kvalitetsutvikling av språk- og pedagogisk arbeid som barnehagene kan søke om.

Veiledning: Sametinget bistår med veiledning til de ansatte i barnehagene som er med i ordningen. Som en del av veiledningen har også Sametinget arrangert seminarer for de ansatte i barnehagene.

3.1 Foreldrerefusjonen styrker attraktivitet og synlighet, men er sjelden avgjørende for foreldrenes valg

Formål

Foreldrerefusjonen innebærer at Sametinget dekker foreldrebetalingen for barn som går i samiske barnehager eller samiske avdelinger utenfor den statlige tiltakssonen. Virkemiddelet ble etablert for å gjøre det økonomisk lettere å velge et samiskspråklig barnehagetilbud og dermed bidra til at flere barn får tilgang til samisk språk i barnehagealder.

Ordningen skal støtte opp under Sametingets mål om å styrke samisk språk og bidra til at flere foreldre velger samiskspråklige tilbud for sine barn. I 2026 omfattet refusjonsordningen 140 barn fordelt på kommunale og private barnehager.

Erfaringer

Både spørreundersøkelsen og intervjuene viser at foreldrerefusjonen i stor grad oppleves som en positiv ordning. Foreldrene beskriver den som en økonomisk fordel i en tid med generelt høye levekostnader, og flere peker på at det er positivt at Sametinget prioriterer samisk språk gjennom konkrete økonomiske virkemidler.

Samtidig viser evalueringen at det samiskspråklige tilbudet i seg selv er den viktigste begrunnelsen for valg av barnehage. I spørreundersøkelsen vurderte samtlige foreldre det samiskspråklige tilbudet som viktig for valget av barnehage, mens bare 28 prosent vurderte foreldrerefusjonen som viktig. Over halvparten av respondentene oppga at refusjonen hadde liten betydning for valget.

Intervjuene understøtter dette bildet. Flere foreldre forklarer at de ville valgt samiskspråklig barnehage uavhengig av om tilbudet var gratis eller ikke. Begrunnelsen er først og fremst ønsket om at barna skal få et samiskspråklig og samiskkulturelt tilbud. Flere foreldre beskriver barnehagen som den viktigste arenaen for at barna skal lære og bruke samisk.

Samtidig finnes det indikasjoner på at refusjonsordningen kan ha betydning for enkelte grupper og i enkelte områder. Enkelte informanter peker på at gratisordningen kan bidra til å senke terskelen for å velge samiskspråklig barnehage, særlig i områder der foreldre har flere alternative barnehagetilbud å velge mellom. Enkelte informanter viser også til at gratisordningen kan ha bidratt til økt interesse for samiske barnehagetilbud og lengre ventelister.

Enkelte informanter viser til at gratisordningen har bidratt til at flere barn uten samisk som aktivt språk har begynt i de samiskspråklige barnehagetilbudene. Dette oppleves også for en utfordring av noen av foreldrene og barnehagene, som peker på at en variasjon i hjemmespråk krever noe annet av barnehagene. Noen av informantene påpeker at enkelte barnehager ikke hadde de språklige og bemanningsmessige forutsetningene på plass for å møte denne endringen i barnegruppen da ordningen ble innført.

Flere foreldre trekker dessuten fram at ordningen har en symbolsk betydning. Den synliggjør Sametingets satsing på samisk språk og sender et signal om at samiskspråklige barnehager er viktige for samfunnet.

Vurdering

Evalueringen tyder på at foreldrerefusjonen oppleves som et positivt virkemiddel, men at dens betydning primært ligger i å gjøre tilbudet mer attraktivt og tilgjengelig, snarere enn å være den avgjørende årsaken til at foreldre velger samiskspråklig barnehage.

Datagrunnlaget gir ikke grunnlag for å fastslå i hvilken grad refusjonsordningen har ført til økt rekruttering til samiskspråklige barnehagetilbud. Samtidig viser både intervjuer og spørreundersøkelsen at ordningen har en økonomisk og symbolsk verdi for mange foreldre, og at den kan ha ulik betydning i ulike lokale kontekster.

Vurdert opp mot målet om å styrke samisk språk framstår det samiskspråklige innholdet i tilbudet som langt viktigere enn den økonomiske komponenten ved ordningen. Evalueringen indikerer derfor at

foreldrerefusjonen først og fremst fungerer som et støttende virkemiddel, mens kvaliteten og innholdet i det samiskspråklige tilbudet er den viktigste driveren for foreldrenes valg og for ordningens måloppnåelse.

3.2 Utviklingsmidlene gir handlingsrom, men resultatene avhenger av lokale forutsetninger

Formål

Utviklingsmidlene er etablert for å styrke kvaliteten i de samiskspråklige barnehagetilbudene og bidra til utvikling av sterkere samiske språkmiljøer. Gjennom ordningen kan barnehagene søke om midler til utviklingstiltak som skal styrke samisk språk, pedagogisk kvalitet og arbeidet med sterke språkmodeller.

Midlene skal gi barnehagene handlingsrom til å gjennomføre tiltak som støtter opp under Sametingets mål om økt samiskspråklighet blant barn og ansatte. Det har blant annet vært mulig å søke midler til språkressurser, kompetanseheving, samiskspråklige vikarer, pedagogisk materiell, utvikling av språkplaner, språkaktiviteter og ulike former for utviklingsarbeid.

Barnehagene har kunnet søke om inntil om lag 200 000 kroner årlig. Tildelingen og bruken av midlene har variert mellom barnehagene

Erfaringer

Dokumentgjennomgangen og intervjuene viser at utviklingsmidlene er brukt på en rekke ulike tiltak. Midlene har blant annet finansiert samiskspråklige språkressurser, vikarer, kurs og kompetanseutvikling, pedagogisk materiell, språkplaner, kulturaktiviteter og deltakelse på faglige samlinger.

Et gjennomgående funn i intervjuene er at utviklingsmidlene gir barnehagene mulighet til å gjennomføre tiltak som ellers ville vært vanskelige å realisere innenfor ordinære budsjettrammer. Særlig trekker barnehagene fram betydningen av ekstra språkressurser, samiskspråklige vikarer og kompetanseutviklingstiltak. Flere beskriver disse som viktige for å styrke språkarbeidet og skape flere arenaer hvor barna møter samisk språk i hverdagen.

Samtidig viser materialet at barnehagene står overfor svært ulike utfordringer. Noen bruker midlene til å videreutvikle et allerede etablert samiskspråklig miljø, mens andre bruker midlene til å bygge opp mer grunnleggende språkkompetanse blant ansatte eller etablere språktiltak som tidligere ikke har eksistert. Flere informanter fremhever at fleksibiliteten i ordningen gjør det mulig å tilpasse tiltakene til lokale behov.

Barnehagene peker også på at utviklingsmidlene har gitt rom for utprøving og langsiktig utviklingsarbeid. Flere trekker fram språkplaner, systematisk arbeid med samisk som hverdagsspråk og deltakelse i faglige nettverk som viktige resultater av prosjektperioden.

Samtidig viser intervjuene at enkelte barnehager har vært usikre på hvilke tiltak midlene kan brukes til og hva som forventes som resultat av utviklingsarbeidet. Flere etterlyser tydeligere rammer, eksempler på gode tiltak og større klarhet i forventningene til bruk av midlene.

Vurdering

Evalueringen viser at utviklingsmidlene fremstår som et sentralt virkemiddel i ordningen. Mens foreldrerefusjonen først og fremst er rettet mot foreldrenes valg av barnehage, bidrar utviklingsmidlene direkte til å styrke barnehagenes kapasitet til å arbeide med samisk språk og pedagogisk utvikling.

Utviklingsmidlene ser særlig ut til å ha betydning ved at de gir barnehagene handlingsrom til å gjennomføre tiltak som styrker språkkompetanse, språkressurser og utviklingsarbeid. Materialet tyder samtidig på at virkemiddelets betydning varierer mellom barnehagene. Dette må ses i sammenheng med at barnehagene har svært ulike språklige og organisatoriske forutsetninger.

Evalueringen gir ikke grunnlag for å identifisere hvilke konkrete tiltak som har størst effekt på barnas språkutvikling. Samtidig viser både intervjuer og dokumentasjon at midlene har gjort det mulig å gjennomføre utviklingsarbeid som ellers trolig ikke ville blitt prioritert eller finansiert.

Utviklingsmidlene bidrar til å styrke barnehagenes kapasitet til å arbeide med samisk språk, men at effekten avhenger av forhold som tilgang på samiskspråklige ansatte, ledelsesforankring, bemanningssituasjon og barnehagens øvrige språklige forutsetninger. Midlene kan dermed ses som en viktig forutsetning for utvikling, men ikke som en garanti for måloppnåelse.

Evalueringen indikerer også at ordningen kan styrkes gjennom tydeligere forventninger til utviklingsarbeidet og bedre kunnskap om hvilke typer tiltak som gir størst bidrag til å styrke samisk språk i ulike barnehagekontekster.

Oppsummert: Utviklingsmidlene gir barnehagene kapasitet til å drive utviklingsarbeid, men hva de faktisk oppnår avhenger av de språklige og organisatoriske forutsetningene som allerede finnes i barnehagen.

3.3 Veiledning og kompetansetiltak gir faglig retning, men kan ikke kompensere for manglende språkressurser

Formål

Veiledning og kompetansetiltak er etablert for å støtte barnehagene i arbeidet med å styrke samisk språk og utvikle praksiser som er i tråd med sterke språkmodeller. Gjennom veiledning, fagseminarer, nettverk og kompetanseutvikling skal barnehagene få faglig støtte til å utvikle samiskspråklige miljøer og styrke de ansattes kompetanse og trygghet i språkarbeidet.

Tiltaket bygger på en erkjennelse av at mange samiske barnehager og avdelinger arbeider under krevende rammebetingelser, blant annet med begrenset tilgang på samiskspråklige ansatte og svake samiske språkmiljøer i nærmiljøet. Veiledningen skal bidra til å støtte barnehagene i dette arbeidet gjennom faglig oppfølging, refleksjon og utvikling av lokale løsninger.

Erfaringer

Både spørreundersøkelsene og intervjuene viser at veiledning og kompetansetiltak oppleves som relevante og nyttige virkemidler. Mange ansatte oppgir at de har styrket sin samiskspråklige kompetanse i løpet av prosjektperioden, og de fleste vurderer veiledningen som et viktig bidrag til utviklingsarbeidet.

Intervjuene viser at veiledningen har bidratt til økt bevissthet om språkbruk, større forståelse for sterke språkmodeller og mer systematisk arbeid med språkplaner og språkutvikling. Flere barnehager beskriver at veiledningen har gitt dem et tydeligere språkfaglig rammeverk og en felles forståelse av hva de arbeider mot.

Mange trekker også fram betydningen av fagseminarer og nettverk. Disse arenaene oppleves som viktige fordi de gir mulighet til å lære av andre barnehager, diskutere felles utfordringer og få faglig inspirasjon. For enkelte barnehager har det vært særlig verdifullt å møte andre som arbeider med de samme utfordringene knyttet til språkvitalisering og samisk språk i barnehagen.

Et gjennomgående tema i intervjuene er at veiledningen har bidratt til å skape trygghet. Flere informanter beskriver at arbeid med samisk språk ikke bare handler om pedagogiske metoder, men også om identitet, språkkompetanse og egne erfaringer med språk og fornorskning. Veilederne beskriver at en viktig del av arbeidet har vært å bygge tillit og redusere terskelen for å ta i bruk den språkkompetansen de ansatte allerede har.

Samtidig viser materialet at barnehagene har svært ulike forutsetninger for å nyttiggjøre seg veiledningen. Noen barnehager har hatt stabile samiskspråklige fagmiljøer og har kunnet omsette veiledningen til konkrete endringer i praksis. Andre har hatt større utfordringer knyttet til bemanning, språkkompetanse eller organisering, og har derfor hatt vanskeligere for å følge opp utviklingsarbeidet.

Både veilederne og barnehagene understreker at veiledning alene ikke kan kompensere for mangel på samiskspråklige ansatte eller svake lokale språkmiljøer. Flere peker på at det fortsatt er behov for videre oppfølging, særlig knyttet til arbeidet med å etablere samisk som barnas aktive språk i lek og samhandling.

Vurdering

Evalueringen viser at veiledning og kompetansetiltak er blant de mest sentrale virkemidlene i ordningen. Mens foreldrerefusjonen primært påvirker attraktiviteten til tilbudet og utviklingsmidlene gir økonomisk handlingsrom, bidrar veiledningen til å styrke barnehagenes faglige kapasitet til å arbeide med samisk språk.

Det mest tydelige bidraget ser ut til å være økt kompetanse, større bevissthet om språkpraksis og en tydeligere forståelse av sterke språkmodeller. Veiledningen synes også å ha bidratt til at flere barnehager arbeider mer systematisk med språkutvikling enn tidligere.

Samtidig viser evalueringen at effekten av veiledningen er tett knyttet til barnehagenes øvrige forutsetninger. Barnehager med tilgang på samiskspråklige ansatte, stabile fagmiljøer og tydelig ledelsesforankring ser ut til å ha hatt størst mulighet til å omsette veiledningen til praktisk endring. Der disse forutsetningene mangler, framstår veiledningen som utilstrekkelig i seg selv.

Funnene tyder derfor på at veiledningen fungerer best som et virkemiddel som styrker og utvikler eksisterende kapasitet, snarere enn som et virkemiddel som kan kompensere for manglende bemanning eller språkkompetanse.

Behovene varierer også betydelig mellom barnehagene. Det kan derfor være hensiktsmessig å videreutvikle veiledningen slik at innhold og oppfølging i større grad tilpasses barnehagenes språklige og organisatoriske utgangspunkt. En slik differensiering kan bidra til at virkemiddelet blir mer relevant for både barnehager som arbeider med å videreføre sterke samiske språkmiljøer og barnehager som i større grad arbeider med språkvitalisering og oppbygging av samiskspråklige miljøer.

3.4 Samlet vurdering: Virkemidlene utfyller hverandre, men har ulik betydning for måloppnåelsen

De tre virkemidlene fyller ulike funksjoner i ordningen. Foreldrerefusjonen bidrar til å gjøre samiskspråklige barnehagetilbud mer attraktive og synliggjør Sametingets satsing på samisk språk. Utviklingsmidlene gir barnehagene handlingsrom til å gjennomføre utviklingsarbeid og styrke språktilbudet. Veiledning og kompetansetiltak bidrar med faglig støtte, kompetanseutvikling og økt bevissthet om språkpraksis.

Virkemidlene utfyller hverandre, men påvirker måloppnåelsen på ulike måter. Foreldrerefusjonen retter seg mot foreldrenes valg av tilbud, mens utviklingsmidler og veiledning retter seg mot barnehagenes kapasitet til å arbeide med samisk språk.

Samtidig varierer effekten av virkemidlene mellom barnehagene. Tilgang på samiskspråklige ansatte, lokale språkmiljøer og organisatoriske forutsetninger har stor betydning for hvilke resultater virkemidlene bidrar til. Virkemidlene kan styrke og støtte språkarbeidet, men kan ikke alene kompensere for manglende språkressurser eller svake samiskspråklige miljøer.

Samlet tyder evalueringen på at virkemidlene fungerer best når de ses i sammenheng. Foreldrerefusjonen bidrar til rekruttering og synlighet, utviklingsmidlene gir kapasitet til utviklingsarbeid, og veiledningen bidrar med faglig retning og støtte. Hvordan dette omsettes til resultater, avhenger i stor grad av barnehagenes ulike forutsetninger. Dette er også en viktig forklaring på variasjonene i måloppnåelse som beskrives i de følgende kapitlene.

Enkelte foreldre og ansatte stiller også spørsmål ved balansen mellom foreldrerefusjon og tiltak som direkte styrker kvaliteten på det samiskspråklige tilbudet. Økt tilgang på samiskspråklige ansatte, språkressurser, kompetanseutvikling og utviklingsarbeid i barnehagene ville sannsynligvis hatt større betydning for barnas språkutvikling enn gratis barnehageplass. Enkelte foreldre oppgir eksplisitt at de ville valgt samiskspråklig barnehage uavhengig av foreldrerefusjonen, og at de heller ville prioritert et sterkere språktilbud dersom dette krevde høyere foreldrebetaling.

Datagrunnlaget gir ikke grunnlag for å konkludere med hvilke virkemidler som samlet sett gir størst effekt, men evalueringen viser at det er bred enighet om betydningen av samiskspråklige ansatte, kompetanse og kvaliteten på språkarbeidet i barnehagen. Dersom Sametinget på et senere tidspunkt skal vurdere prioriteringen mellom ulike virkemidler, fremstår tiltak som styrker barnehagenes kapasitet til å arbeide med samisk språk som særlig viktige for måloppnåelsen.

4. Måloppnåelse: Samiskspråklighet og språkpraksis

Et sentralt mål med ordningen er å styrke barnas samiske språk og legge til rette for at samisk brukes aktivt i barnehagehverdagen. Spørreundersøkelsene viser samlet sett at barnehagetilbudet har stor betydning for barnas tilgang til samisk språk, kultur og tilhørighet. Samtidig er måloppnåelsen tydelig sterkere når det gjelder barnas språkforståelse og kulturelle tilhørighet enn når det gjelder aktiv muntlig språkbruk, særlig i lek mellom barna.

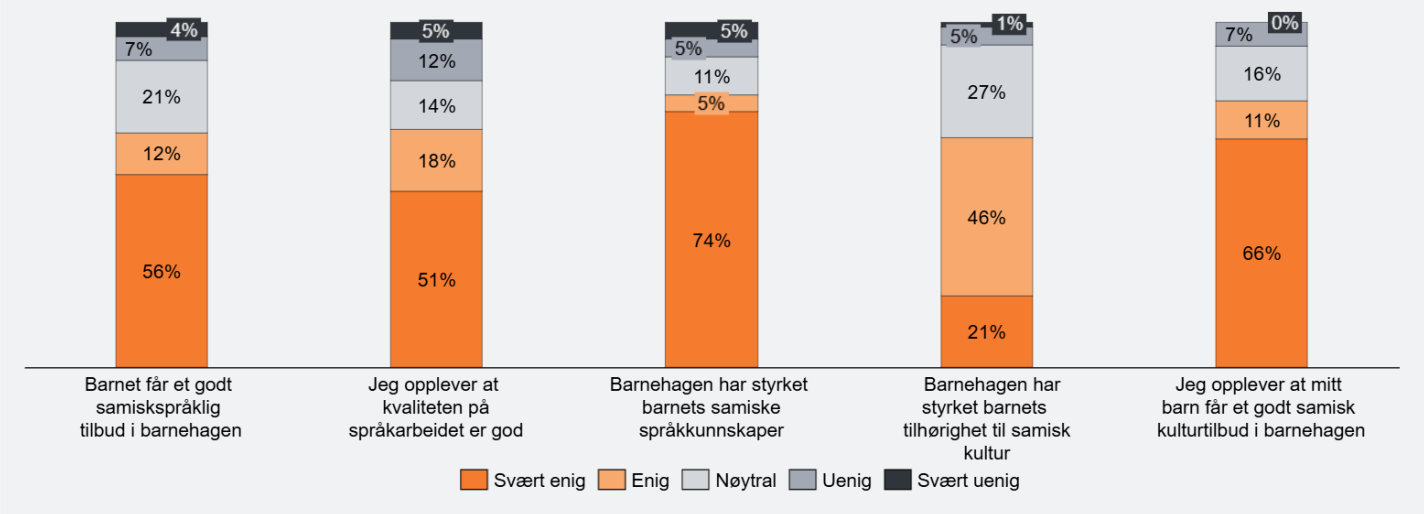
Foreldrene vurderer gjennomgående tilbudets betydning for barnas samiske språk og identitet positivt. De ansatte rapporterer på sin side om økt språkkompetanse og en styrking av samiskspråkligheten i personalet. Begge informantgrupper peker imidlertid på at resultatene varierer betydelig mellom barnehagene. Variasjonen synes særlig å henge sammen med tilgangen på samiskspråklige ansatte, stabilitet i bemanningen, organiseringen av språktilbudet og hvor sterkt samisk står i barnas hjem og nærmiljø.

4.1 Foreldrenes vurdering av språktilbudet

Foreldreundersøkelsen viser at det samiskspråklige tilbudet har vært avgjørende for valg av barnehage. Samtlige foreldre gir en høy vurdering, svaralternativ 4 eller 5, av språktilbudets betydning for barnehagevalget. Gjennomsnittet er 4,95 av 5. Til sammenligning vurderer 28 prosent foreldrerefusjonen som viktig for valget, mens 54 prosent gir refusjonen en lav vurdering (svaralternativ 1 eller 2). Dette tyder på at språk og kultur, ikke den økonomiske fordelen, har vært den klart viktigste motivasjonen for de fleste respondentene.

Foreldrene vurderer tilbudets overordnede språklige kvalitet positivt:

Hvor enig er du i følgende påstander? (N = 57)

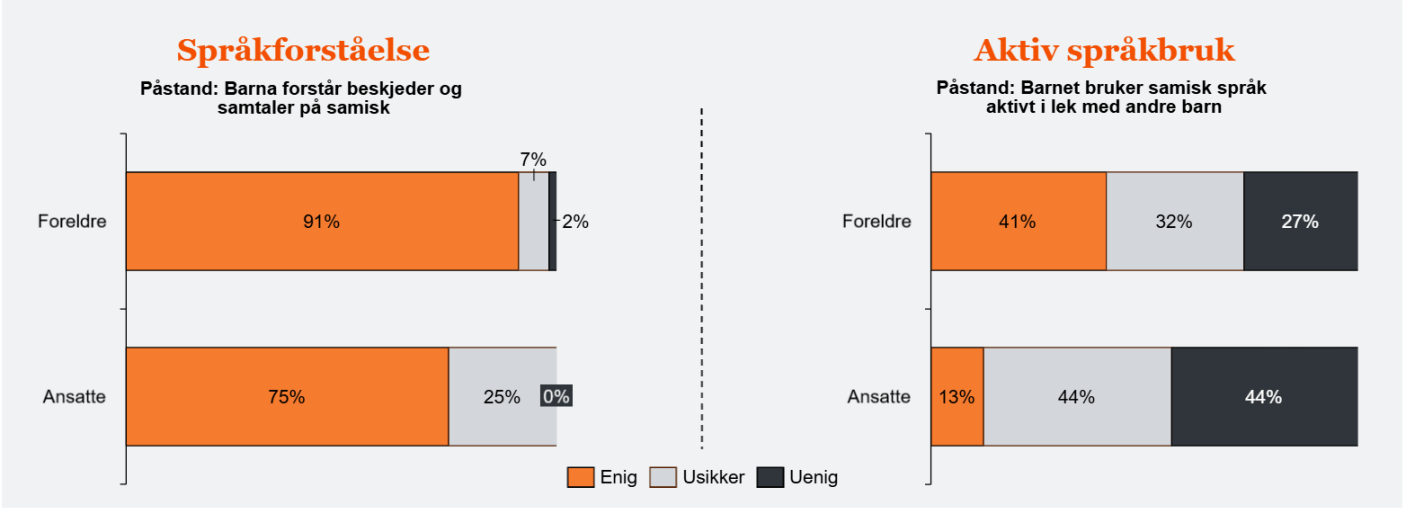

De åpne svarene understøtter dette bildet. Mange foreldre beskriver tilbudet som avgjørende eller uvurderlig, særlig i familier der én eller begge foreldrene ikke behersker samisk fullt ut, eller der familien bor i et norskdominert språkmiljø. Flere fremhever at barnehagen gir barna en språkarena familien vanskelig kunne etablert alene. Foreldre beskriver også at barna tar med seg nye ord, uttrykk og sanger hjem, og at dette i noen familier har motivert foreldrene til å begynne på språkkurs eller bruke mer samisk i hverdagen.

Barnehagens påvirkning på hjemmets språkpraksis er likevel ikke entydig. 67 prosent mener at barnehagen har påvirket bruken av samisk hjemme positivt, mens 23 prosent gir en lav vurdering av slik påvirkning. Flere familier oppgir at de allerede brukte samisk konsekvent før barnet begynte i barnehagen. Andre beskriver at økt språkbruk hjemme i hovedsak skyldes familiens egen innsats, språkkurs eller støtte fra andre samiske miljøer, snarere enn direkte oppfølging fra barnehagen.

4.2 Fra språkforståelse til aktiv språkbruk

Splitt mellom språkforståelse og språkbruk blant barn

Et gjennomgående funn er at barna ser ut til å utvikle sterkere reseptive enn produktive språkferdigheter. Foreldrene vurderer barnas forståelse av beskjeder og samtaler svært positivt. 91 prosent gir en vurdering på 4 eller 5, og gjennomsnittet er 4,67. Det tydeligste gapet gjelder språkbruk i lek. Bare 41 prosent av foreldrene vurderer at barnet bruker samisk aktivt i lek med andre barn, mens 27 prosent er uenige i påstanden. Gjennomsnittet på dette spørsmålet er 3,34, betydelig lavere enn for barnas språkforståelse. De ansatte er enda mer kritiske: Bare 13 prosent gir en høy vurdering av barnas aktive språkbruk i lek, mens 44 prosent svarer 1 eller 2. Gjennomsnittet blant de ansatte er 2,50.

De ansatte vurderer barnas muntlige språkforståelse som dårligere enn foreldrene. 31 prosent av de ansatte vurderer at barna uttrykker seg muntlig på samisk i høy grad, sammenlignet med 72 prosent av foreldrene. Forskjellen kan ha flere forklaringer. Foreldrene vurderer eget barn, også på bakgrunn av språkbruk hjemme, mens de ansatte vurderer barnegruppen og språkpraksisen i barnehagen. Foreldrene kan også legge vekt på at barnet bruker enkelte ord, fraser eller sanger, mens ansatte i større grad vurderer om samisk fungerer som et sammenhengende kommunikasjonsspråk. Dette er mulige fortolkninger, og kan ikke fastslås direkte på grunnlag av undersøkelsene.

Det er likevel en klar terskel mellom å forstå samisk, å bruke språket i samtaler med voksne og å velge samisk spontant i lek med andre barn. I flere åpne svar beskrives norsk som barnas felles og foretrukne lekespråk, særlig når barnegruppen består av barn med ulik samiskspråklig kompetanse eller når norsk er dominerende hjemme. Flere foreldre og ansatte etterlyser sterkere tilrettelegging for samiskspråklige relasjoner mellom barna, blant annet gjennom små språkgrupper, skjermede språksoner og mer aktiv voksenstøtte i lek.

4.3 Ansattes språkkompetanse og språkpraksis

Ansattundersøkelsen gir støtte til at prosjektperioden har styrket personalets kompetanse. 88 prosent av respondentene mener at de selv har styrket sin samiskspråklige kompetanse, mens 75 prosent mener at barnehagen har styrket samiskspråkligheten i personalet. Mange beskriver kurs, utdanning, fagseminarer, veiledning og daglig bruk av samisk som viktige bidrag.

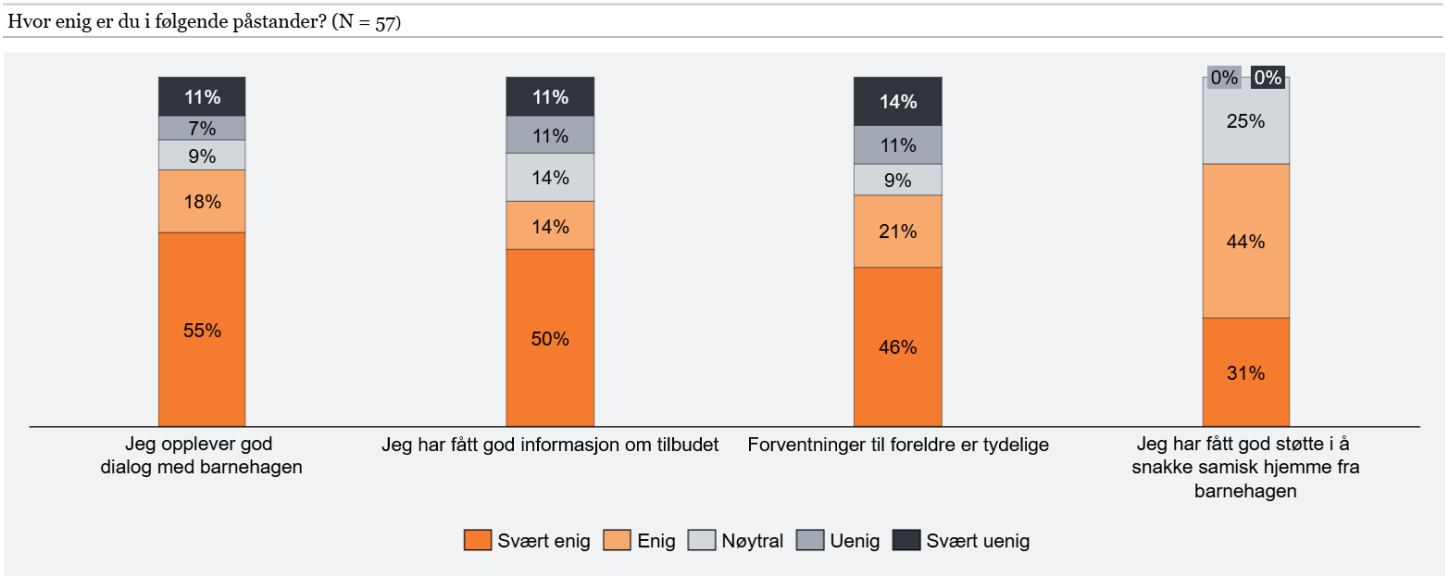
Samtidig er ikke styrket individuell kompetanse nødvendigvis omsatt i en felles og konsekvent språkpraksis. 56 prosent mener at personalet har en tydelig og felles forståelse av hvordan det skal arbeides med samisk språk. Svarene viser et bredt spekter av språkpraksiser. Barnehagene benytter blant annet samisk i måltider, påkledning, stell, samlingsstunder, sang, lesing, turer, duodji og andre hverdagsaktiviteter. Flere arbeider med visuelle hjelpemidler, ord- og uttrykkslister, bøker, musikk, BRAVO-materiell, språkgrupper og språksoner. Noen barnehager har etablert tydelige planer og en systematisk språkpraksis gjennom hele dagen. Andre beskriver et mer avgrenset tilbud, for eksempel egne rom eller samiske aktiviteter enkelte dager eller timer i uken.

De ansatte fremhever særlig samiskspråklige rollemodeller, ekstra språkarbeider og muligheten til å dele barna i mindre grupper som virkningsfulle tiltak. Små grupper gjør det mulig å differensiere etter barnas

språknivå og skape situasjoner der det er naturlig eller nødvendig å bruke samisk. Flere understreker også betydningen av trygghet, relasjoner og positive samtalestrategier. Barna bruker i større grad samisk når voksne deltar aktivt i leken, tar utgangspunkt i barnas interesser og gjør språkbruken trygg og meningsfull.

4.4 Foreldresamarbeid som del av språkpraksisen

Foreldrene vurderer dialogen med barnehagen positivt samlet sett. 74 prosent oppgir at de har god dialog med barnehagen. Bildet er mer blandet når det gjelder informasjon, forventninger og konkret støtte:

De åpne svarene viser betydelig variasjon. Noen foreldre mottar ordlister, sanger, bøker og ukentlig informasjon om språklige temaer, og opplever at samarbeidet gjør det enklere å følge opp hjemme. Andre opplever at forventningene er uklare eller fraværende, at de får lite informasjon om barnets språkutvikling, og at foreldrenes kompetanse og innspill ikke brukes aktivt.

Foreldre og ansatte uttrykker dels sammenfallende, dels motstridende forventninger. Flere ansatte ønsker tydeligere krav til foreldrenes språkinnsats, særlig når barnet har lite samisk støtte hjemme. Flere foreldre etterlyser samtidig tydeligere krav til barnehagen, sterkere språkmodeller og mer systematisk oppfølging. Dette peker mot behov for en tydeligere gjensidig forventningsavklaring, der barnehagens ansvar for et sterkt språkmiljø ikke gjøres betinget av foreldrenes språkkompetanse, men der foreldrene samtidig får konkret og realistisk støtte til å bidra.

4.5 Samlet vurdering av måloppnåelse

Ordningen har i stor grad har bidratt til å styrke samisk språk og kultur i barnehagene som deltar i ordningen. Foreldre og ansatte vurderer gjennomgående det samiskspråklige tilbudet positivt, og både spørreundersøkelsene og intervjuene tyder på at barnehagene har blitt viktigere arenaer for samisk språk, identitet og kultur.

Måloppnåelsen fremstår sterkest når det gjelder barnas tilgang til samisk språk, forståelse av samisk og opplevelse av samisk kultur og tilhørighet. Evalueringen tyder også på at mange ansatte har styrket sin samiskspråklige kompetanse og fått en mer bevisst og systematisk tilnærming til språkarbeidet i løpet av prosjektperioden.

Måloppnåelsen er svakere når det gjelder å etablere samisk som barnas aktive og spontane kommunikasjonsspråk. Selv om mange barn forstår samisk godt og bruker språket i samhandling med voksne, er det betydelig mer krevende å få samisk til å bli det foretrukne språket i lek og samhandling mellom barna. Dette er også det området hvor forskjellen mellom ambisjonen om sterke språkmodeller og den faktiske språkpraksisen fremstår tydeligst.

Ordningen har i stor grad har bidratt til språkstimulering, styrket språkbevissthet og økt samisk tilstedeværelse i barnehagehverdagen. Samtidig tyder funnene på at det er mer krevende å oppnå målet om produktive språkferdigheter og samisk som et naturlig fellesspråk mellom barna. Videre utvikling av ordningen bør derfor rette særlig oppmerksomhet mot de faktorene som bidrar til aktiv språkbruk og sterke språkmiljøer i barnehagene

5. Hva forklarer forskjeller i måloppnåelse?

Evalueringen viser betydelige forskjeller i måloppnåelse mellom barnehagene. I noen barnehager er samisk et naturlig kommunikasjonsspråk mellom ansatte, barn og foreldre, og barna bruker samisk også i lek. I andre barnehager er bruken av samisk i større grad avgrenset til planlagte aktiviteter, samlingsstunder eller enkelte ansatte, mens norsk fungerer som det dominerende hverdags- og lekespråket.

Variasjonen kan ikke forklares av én enkelt faktor. Særlig viktig er forskjeller i barnehagenes samiskspråklige kapasitet og bemanning, barnas språklige omgivelser, organiseringen og ledelsesforankringen av tilbudet og hvor godt ordningens virkemidler er tilpasset barnehagenes ulike utgangspunkt. Disse forholdene virker sammen og påvirker barnehagenes mulighet til å etablere og opprettholde sterke samiskspråklige miljøer.

5.1 Samiskspråklig kapasitet og stabil bemanning er avgjørende

Tilgang på ansatte som kan bruke samisk aktivt og naturlig gjennom hele barnehagedagen, framstår som den mest grunnleggende forutsetningen for måloppnåelse. Når flere ansatte bruker samisk konsekvent, har barnehagen bedre mulighet til å etablere samisk som hovedspråk eller som et gjennomgående språk for kommunikasjon, læring og samhandling. Barna møter da samisk i mange ulike hverdagssituasjoner og får flere muligheter til selv å bruke språket aktivt.

Barnehager med stabil samiskspråklig bemanning, et sterkt fagmiljø og en felles språkpraksis har de beste forutsetningene for å arbeide etter sterke språkmodeller. Der det er få samiskspråklige ansatte, mye fravær eller hyppig bruk av norskspråklige vikarer, svekkes språkmiljøet raskt. Flere informanter beskriver at barnas språkvalg påvirkes når norsk overtar som kommunikasjonsspråk blant de voksne. Manglende

samiskspråklig kapasitet i barnehagehverdagen fører praksisen i retning av svakere språkmodeller som dryppmodellen.

Tilgangen på samiskspråklige ansatte varierer betydelig mellom barnehagene. Flere peker på at det er krevende å rekruttere og beholde medarbeidere med samisk språkkompetanse. Barnehagene konkurrerer om arbeidskraft som også er etterspurt i andre deler av arbeidsmarkedet. Lønnsnivå, arbeidsvilkår, stillingsinnhold og muligheter for videre utdanning kan påvirke både rekruttering og stabilitet. Enkelte informanter beskriver gjennomtrekk av unge samiskspråklige ansatte som arbeider i barnehagen en periode, men senere velger andre utdannings- eller yrkesveier.

Barnehagene arbeider derfor langs to hovedspor. Det ene er å rekruttere medarbeidere som allerede behersker samisk. Det andre er å bygge opp språkkompetansen hos ansatte som allerede arbeider i barnehagen. Ansattundersøkelsen viser at mange opplever å ha styrket sin samiskspråklige kompetanse i prosjektperioden. Samtidig viser evalueringen at økt individuell kompetanse ikke nødvendigvis fører til at barnehagen får en felles og konsekvent språkpraksis.

Det er forskjell på å ha ansatte med noe samisk språkkompetanse og å ha flere ansatte som kan bruke samisk aktivt og naturlig som kommunikasjonsspråk gjennom hele dagen. Kompetanseutvikling kan redusere sårbarheten og gradvis styrke barnehagens kapasitet, men dette forutsetter at de ansatte utvikler et språknivå som gjør aktiv språkbruk mulig, og at kompetansen omsettes i den daglige praksisen.

Barnehagene beskriver også betydningen av trygghet og kollegastøtte. Ansatte kan ha kunnskap i samisk uten å være trygge på å bruke språket. Å redusere terskelen for å snakke samisk, selv om språkferdighetene ikke er fullstendige, kan derfor være en viktig del av kompetanseutviklingen. Samtidig må dette kombineres med tilgang på ansatte som behersker samisk godt og kan gi barna et rikt og sammenhengende språkmiljø.

5.2 Barnas språklige omgivelser påvirker den aktive språkbruken

Barna begynner i barnehagen med ulik språkbakgrunn og ulike ferdigheter i samisk. Noen bruker samisk aktivt hjemme og møter språket på flere arenaer. Andre møter lite eller ingen samisk utenfor barnehagen. Barnehagene skal dermed ivareta barn med svært forskjellige behov. For noen barn handler tilbudet om å videreføre og styrke et språk de allerede bruker. For andre må barnehagen i større grad legge grunnlaget for at barnet skal forstå og begynne å bruke samisk. Dette innebærer at mange av barnehagene i ordningen i praksis må legge til rette for begge de sterke språkmodellene innenfor samme barnegruppe - befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen.

Barnegruppens språklige sammensetning har betydning for hvilket språk som blir brukt mellom barna. Når flere barn har norsk som sitt sterkeste språk, blir norsk lettere det felles kommunikasjonsspråket i lek. Dette bidrar til å forklare hvorfor barnas forståelse av samisk vurderes høyere enn deres aktive språkbruk, og hvorfor det kan være vanskelig å etablere samisk som det spontane lekespråket.

Barnehagens rolle varierer også mellom ulike geografiske områder og språkmiljøer. Der samisk står sterkt hjemme og i nærmiljøet, kan barnehagen videreføre og forsterke et språk barna allerede møter på flere

arenaer. I norskdominerte områder kan barnehagen være barnas viktigste, og i noen tilfeller eneste, samiskspråklige arena. Da får barnehagen et større ansvar for å etablere og opprettholde språkmiljøet, samtidig som norsk har en sterk posisjon i barnas øvrige hverdag.

Flere foreldre beskriver barnehagen som særlig viktig når én eller begge foreldrene ikke behersker samisk fullt ut. Barnehagen gir i slike tilfeller barna tilgang til et språkmiljø som familien vanskelig kan etablere alene. Andre familier brukte allerede samisk konsekvent før barnet begynte i barnehagen. Barnehagens bidrag til språkbruk hjemme og barnas samlede språkutvikling blir derfor forskjellig avhengig av familiens språklige utgangspunkt.

I områder der barnehagen er barnas viktigste eller eneste samiskspråklige arena, blir det samtidig mer krevende å etablere en sterk språkmodell. Dersom samisk ikke kan opprettholdes som et gjennomgående språk, vil barnehagen i praksis ha forutsetninger for å tilby en svakere språkmodell, slik arbeidsgruppa for sterke språkmodeller beskriver gjennom dryppmodellen. Dette har betydning for hvilken språkutvikling barnehagen kan forventes å bidra til. Mens de sterke språkmodellene har produktive språkferdigheter som mål, gir dryppmodellen ifølge arbeidsgruppa svakere forutsetninger for at barna selv utvikler og bruker samisk aktivt, selv om de kan utvikle forståelse av språket.

Forskjellene betyr ikke at ambisjonen om aktiv samisk språkbruk bør reduseres. De viser imidlertid at barnehagene trenger ulike strategier for å nå denne ambisjonen. I barnegrupper med store språklige forskjeller kan det være særlig viktig å etablere mindre språkgrupper, skjermede språkarenaer og situasjoner hvor barna får støtte til å bruke samisk i lek og samhandling.

5.3 Organisering og ledelse påvirker hvor robust språkmiljøet blir

Organiseringen av tilbudet har betydning for barnehagenes mulighet til å opprettholde et samiskspråklig miljø. Dette gjelder særlig samiske avdelinger som inngår i større norskspråklige barnehager. Når barn og ansatte deler bemanning, aktiviteter og uteområder med norskspråklige avdelinger, kan norsk lettere bli det dominerende kommunikasjonsspråket.

En samisk avdeling kan samtidig lykkes godt dersom språkmiljøet skjermes, bemanningen er stabil og ledelsen støtter et tydelig samiskspråklig mandat. Organisatorisk plassering er derfor ikke alene avgjørende. Hvordan tilbudet ledes, bemannes og avgrenses i praksis, har stor betydning.

Ledelsen har en sentral rolle i å etablere klare forventninger til språkbruk, sikre at språkarbeidet inngår i barnehagens planer og følge opp at det gjennomføres i praksis. Språkarbeidet blir mer sårbart dersom ansvaret i hovedsak legges på én språkarbeider eller én samiskspråklig ansatt. En felles språkpraksis krever at hele personalgruppen forstår målene og sitt ansvar for å bidra.

Det har også betydning hvordan ekstra språkressurser brukes. Enkelte ansatte beskriver at språkressurser blir benyttet som del av grunnbemanningen eller settes inn som vikarer ved fravær. Da kan planlagte språkaktiviteter utgå, og ressursens bidrag til utviklingsarbeidet blir mindre enn forutsatt.

Et robust språkmiljø forutsetter derfor både språkkompetanse og organisatoriske rammer som gjør det mulig å bruke kompetansen etter hensikten. Dette omfatter tydelig ledelsesforankring, en felles språkplan, skjerming av språkressurser og rutiner som reduserer sårbarheten ved fravær og utskiftninger.

5.4 Like virkemidler gir ulike resultater under ulike forutsetninger

Ordningens virkemidler skal støtte barnehager med svært forskjellige utgangspunkt. Noen barnehager hadde allerede etablerte samiskspråklige miljøer og erfaring med sterke språkmodeller da ordningen startet. Andre måtte først bygge opp grunnleggende språkkompetanse, utvikle språkplaner og etablere en felles forståelse av hvordan de skulle arbeide med samisk språk.

Utviklingsmidlene og veiledningen brukes derfor til ulike utviklingsoppgaver. Noen barnehager bruker virkemidlene til å styrke og videreutvikle eksisterende språkpraksis. Andre bruker dem til å etablere språkressurser, øke de ansattes kompetanse eller utvikle strukturer for språkarbeid som tidligere ikke har vært på plass. De samme virkemidlene kan derfor ikke forventes å gi de samme resultatene innenfor samme tidsperiode.

Veiledning og kompetansetiltak har bidratt til økt bevissthet, mer systematisk arbeid og bedre forståelse av sterke språkmodeller. Samtidig har barnehager med begrenset bemanning eller svak språkkompetanse hatt vanskeligere for å omsette veiledningen til en gjennomgående språkpraksis. Utviklingsmidlene gir på samme måte handlingsrom, men resultatene avhenger av om barnehagen har den nødvendige kapasiteten og organiseringen til å gjennomføre og opprettholde tiltakene.

Betydningen av foreldrerefusjonen ser også ut til å variere lokalt. Enkelte informanter beskriver at ordningen har bidratt til økt interesse og etterspørsel, særlig der foreldrene har flere alternative barnehagetilbud. I andre områder framstår det samiskspråklige innholdet som klart viktigere enn den økonomiske fordelen.

Dette viser at virkemidlene bør vurderes ut fra hvilken funksjon de skal fylle i ulike barnehager. En barnehage med etablert samiskspråklig bemanning kan ha behov for støtte til å videreutvikle barnas aktive språkbruk. En barnehage med få samiskspråklige ansatte kan først ha behov for langsiktig kompetansebygging og organisatorisk utvikling.

5.5 Forskjeller i måloppnåelse må forstås ut fra ulike forutsetninger

Forskjellene i måloppnåelse oppstår i samspillet mellom barnehagenes samiskspråklige kapasitet, barnas språklige omgivelser og organiseringen av tilbudet. Stabil tilgang på ansatte som kan bruke samisk aktivt og naturlig gjennom hele dagen framstår som den mest grunnleggende forutsetningen. Betydningen av denne kapasiteten forsterkes eller svekkes av barnegruppens språklige sammensetning, språkbruken hjemme og i nærmiljøet og ledelsens evne til å forankre og skjerme språkarbeidet.

Barnehagene har i ulik grad har forutsetninger for å arbeide etter sterke språkmodeller. I noen barnehager ser det ut til at språkpraksisen i realiteten ligger nærmere dryppmodellen, fordi samisk ikke brukes som et gjennomgående språk for kommunikasjon og samhandling gjennom hele barnehagedagen.

Ordningens virkemidler kan bidra med økonomisk handlingsrom, kompetanse og faglig støtte, men de virker innenfor disse rammebetingelsene. Barnehager med etablerte språkressurser kan bruke virkemidlene til å videreutvikle en sterk språkpraksis, mens barnehager med svakere utgangspunkt først må bygge opp grunnleggende kapasitet.

Dette forklarer hvorfor de samme virkemidlene kan gi ulike resultater, og hvorfor måloppnåelsen ikke alene kan vurderes uten å ta hensyn til barnehagenes utgangspunkt. Videre oppfølging bør derfor kombinere en tydelig langsiktig ambisjon om produktive språkferdigheter med tiltak og forventninger som er tilpasset barnehagenes språklige og organisatoriske utviklingsbehov.

6. Samlet vurdering og anbefalinger

Vi vurderer det viktig å stille spørsmål om hvor realistisk det er å forvente at alle barnehager skal kunne oppfylle den samme ambisjonen om å tilby sterke språkmodeller innen tidsrammen for prosjektet. Dette kan fortsatt være den langsiktige ambisjonene for ordningen, men ordningen bør være tydelig på at barnehagene har ulikt utgangspunkt og derfor trenger ulike tiltak og delmål på veien mot et sterkere samisk språkmiljø. Dette bør være utgangspunktet for den videre utviklingen av ordningen.

Flere barnehager oppnår viktige resultater gjennom språkstimulering, identitetsbygging og økt synlighet for samisk språk, selv om de ikke nødvendigvis lykkes med å etablere et fullt samiskspråklig miljø. Sametinget bør derfor vurdere om målstrukturen i større grad kan gjenspeile de ulike rollene barnehagene har i arbeidet med språkvitalisering. En mer differensiert forståelse av måloppnåelse vil kunne gi et mer realistisk og treffsikkert grunnlag for oppfølging av ordningen. Dette kan også være viktig for tydeligere forventningsavklaringer mellom Sametinget, barnehagene og foreldrene, og redusere risikoen for at det stilles forventninger til barnehagen som den ikke har reelle forutsetninger for å innfri.

Ordningen med gratis samiskspråklig barnehage er relevant og viktig for arbeidet med samisk språk og kultur. Ordningen gir barn tilgang til samiskspråklige arenaer, styrker samisk tilstedeværelse i barnehagehverdagen og bidrar til kulturell tilhørighet og identitet. Foreldre og ansatte vurderer gjennomgående språktilbudets betydning positivt.

Måloppnåelsen er likevel ulik på forskjellige områder. Evalueringen viser sterkest resultater når det gjelder barnas tilgang til samisk språk, forståelse av språket og møte med samisk kultur. Resultatene er svakere når det gjelder å etablere samisk som barnas aktive og spontane kommunikasjonsspråk, særlig i lek mellom barna. Dette er også området hvor avstanden mellom ambisjonen om sterke språkmodeller og den faktiske språkpraksisen framstår tydeligst.

Prosjektperioden har videre bidratt til økt språkkompetanse og større bevissthet om språkarbeidet blant ansatte. Samtidig er det ikke en direkte sammenheng mellom styrket individuell kompetanse og en felles, konsekvent språkpraksis. Det avgjørende er om kompetansen omsettes til bruk av samisk gjennom hele barnehagedagen og til en praksis som hele personalgruppen forstår og deltar i.

Tilgang på ansatte som kan bruke samisk aktivt og naturlig framstår som den mest grunnleggende forutsetningen for måloppnåelse. Der bemanningen er stabil, flere ansatte behersker samisk og språkarbeidet er forankret i organisasjonen, har barnehagene bedre forutsetninger for å arbeide etter sterke språkmodeller. Mangel på samiskspråklige ansatte, bruk av norskspråklige vikarer og høy utskiftning gjør tilbudet sårbart og kan føre til at norsk overtar som kommunikasjonsspråk.

Barnehagene arbeider samtidig under svært forskjellige språklige og organisatoriske betingelser. Noen viderefører samiske språkmiljøer som allerede står sterkt hjemme og i nærmiljøet. Andre skal etablere et samiskspråklig miljø i områder hvor barna i liten grad møter samisk utenfor barnehagen. Flere barnehager må dessuten arbeide etter både befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen innenfor samme barnegruppe.

Organisering og ledelsesforankring har også betydning. Språkmiljøet blir mer robust når ledelsen etablerer tydelige forventninger til språkbruk, sikrer en felles språkplan og skjermer språkressurser til formålet de er tildelt for. Språkarbeidet blir mer sårbart dersom ansvaret legges på én enkelt medarbeider, eller dersom ekstra språkressurser brukes til å dekke ordinær bemanning og fravær.

Ordningens tre virkemidler fyller ulike funksjoner. Foreldrerefusjonen bidrar til attraktivitet, tilgjengelighet og synliggjøring. Utviklingsmidlene gir økonomisk handlingsrom til språkressurser, kompetanseutvikling og lokalt utviklingsarbeid. Veiledning og kompetansetiltak gir faglig retning, økt bevissthet og støtte til å utvikle språkpraksisen. Virkemidlene utfyller hverandre, men utviklingsmidler og veiledning har en mer direkte forbindelse til barnehagenes kapasitet til å utvikle kvaliteten i språktilbudet.

Evalueringen gir ikke grunnlag for å fastslå hvilket virkemiddel som isolert sett gir størst effekt. Den viser likevel at enkelte foreldre og ansatte etterspør en sterkere prioritering av tiltak som direkte styrker kvaliteten i språktilbudet. Det omfatter særlig samiskspråklige ansatte, språkressurser, kompetanseutvikling og et mer systematisk språkarbeid.

Den samlede vurderingen er derfor at ordningen bidrar til viktige resultater, men at ambisjonen om produktive språkferdigheter og sterke språkmodeller ikke kan realiseres gjennom økonomiske og faglige virkemidler alene. Resultatene avhenger av om barnehagene har tilstrekkelig samiskspråklig kapasitet, stabil bemanning, tydelig ledelsesforankring og et språkmiljø som støtter aktiv bruk av samisk.

Ut fra dette anbefaler vi at Sametinget:

6.1 Prioriterer tiltak som bygger og stabiliserer samiskspråklig kapasitet

Tilgang på ansatte som kan bruke samisk aktivt og naturlig gjennom hele barnehagedagen framstår som den viktigste forutsetningen for kvalitet og måloppnåelse. Der flere ansatte bruker samisk konsekvent, har barnehagene bedre forutsetninger for å etablere samisk som et gjennomgående kommunikasjonsspråk og arbeide etter sterke språkmodeller.

Mange ansatte opplever å ha styrket sin samiskspråklige kompetanse i prosjektperioden. Veiledning, fagseminarer, kurs, utdanning og daglig bruk av samisk trekkes fram som viktige bidrag. Samtidig viser evalueringen at økt individuell språkkompetanse ikke automatisk fører til en felles og konsekvent språkpraksis. Måloppnåelsen ser ut til å være sterkest der kompetanseutviklingen kombineres med stabile samiskspråklige fagmiljøer og tydelige forventninger til språkbruk i hverdagen.

Sametinget bør derfor prioritere tiltak som bygger og stabiliserer den samiskspråklige kapasiteten i barnehagene. Dette innebærer både å støtte rekruttering og stabilisering av ansatte som allerede behersker samisk, og å videreutvikle språkkompetansen hos ansatte som arbeider i barnehagene i dag. Kompetanseutviklingen bør knyttes tett til aktiv språkbruk i arbeidshverdagen, slik at økt individuell kompetanse i større grad omsettes til en felles språkpraksis.

Utviklingsmidlene bør samtidig kunne brukes målrettet til tiltak som bygger språkkapasitet over tid. Der ekstra språkressurser finansieres gjennom ordningen, bør utviklingsavtalene tydeliggjøre hvordan ressursene skal brukes og hvordan de kan skjermes til det språkarbeidet de er ment å styrke. Evalueringen viser at ekstra språkressurser enkelte steder brukes som del av grunnbemanningen eller til å dekke fravær, noe som reduserer ressursenes bidrag til det planlagte språkarbeidet.

6.2 Differensiere oppfølgingen og tydeliggjøre progresjonen mot sterke språkmodeller

Barnehagene i ordningen har svært ulike utgangspunkt. Enkelte har allerede etablert sterke samiskspråklige miljøer, mens andre arbeider med å bygge grunnleggende språkkompetanse, etablere språkressurser og utvikle en mer systematisk språkpraksis. De samme virkemidlene vil derfor kunne fylle ulike funksjoner i ulike barnehager.

Sametinget bør i større grad tilpasse utviklingsmidler, veiledning og forventninger til barnehagenes språklige og organisatoriske utgangspunkt. Oppfølgingen bør blant annet ta hensyn til personalets språklige kapasitet, stabiliteten i bemanningen, barnegruppens språklige sammensetning, språkbruken hjemme og i nærmiljøet, organiseringen av tilbudet og barnehagens nåværende språkpraksis.

Sterke språkmodeller bør samtidig være den langsiktige faglige ambisjonen. For å gjøre retningen og forventningene tydeligere bør Sametinget utvikle en enkel progresjonsmodell som synliggjør ulike utviklingstrinn. En slik modell kan for eksempel beskrive en utvikling fra:

- etablering av språklig kapasitet, planer og felles forståelse
- systematisk bruk av samisk i definerte hverdagssituasjoner
- samisk som gjennomgående kommunikasjonsspråk mellom ansatte og barn
- samisk som aktivt fellesspråk mellom barna, også i lek og spontan samhandling.

Utviklingstrinnene bør ikke forstås som permanente kategorier eller ulike ambisjonsnivåer. Formålet bør være å synliggjøre retningen og gjøre det mulig å definere realistiske utviklingsmål ut fra den enkelte barnehagens utgangspunkt.

Veiledningen bør kobles tettere til denne progresjonen. Evalueringen viser at veiledning og fagseminarer har bidratt til økt språkfaglig bevissthet, større trygghet og mer systematisk arbeid. Effekten varierer imidlertid med barnehagenes kapasitet til å omsette læringen i praksis. Veiledning, utviklingsmidler og utviklingsavtaler bør derfor ses mer i sammenheng og rettes mot de utviklingsbehovene den enkelte barnehagen har.

6.3 Styrke den organisatoriske forankringen av språkarbeidet

Et sterkt samiskspråklig miljø forutsetter mer enn enkeltansatte med god språkkompetanse. Språkarbeidet må være et felles organisatorisk ansvar og integreres i barnehagens ordinære ledelse og praksis. Evalueringen viser at språkmiljøet blir mer sårbart dersom ansvaret i hovedsak hviler på én språkarbeider eller én samiskspråklig ansatt.

Sametinget bør derfor tydeliggjøre forventningene til ledelsens ansvar gjennom utviklingsavtalene og veiledningen. Barnehagene bør ha en forankret språkplan, tydelige forventninger til språkbruk og rutiner for å følge opp språkarbeidet over tid. For samiske avdelinger i større norskspråklige barnehager bør det legges særlig vekt på organisatoriske rammer som gjør det mulig å opprettholde et samiskspråklig miljø i bemanning, aktiviteter og daglig praksis.

Det er samtidig behov for tydeligere forventningsavklaring mellom barnehagen, foreldrene og Sametinget. Foreldrene bør få konkret informasjon om barnehagens språkmodell, språklige mål og hvordan familien kan støtte barnets språkutvikling. Evalueringen viser både at foreldre etterlyser mer informasjon og tydeligere forventninger til barnehagen, og at ansatte etterlyser større bidrag fra hjemmet.

Foreldresamarbeidet bør derfor inngå som en del av barnehagens systematiske språkarbeid, samtidig som barnehagens ansvar for å etablere et sterkt språkmiljø ikke gjøres avhengig av foreldrenes egen språkkompetanse.

6.4 Virkemidlene bør dreies sterkere mot språklig kapasitet og kvalitet, det vil si at utviklingstilskudd og veiledning bør styrkes

Ordningens tre virkemidler fyller ulike funksjoner. Foreldrerefusjonen bidrar til attraktivitet, tilgjengelighet og synliggjøring, mens utviklingsmidlene gir handlingsrom til språkressurser, kompetanseutvikling og lokalt utviklingsarbeid. Veiledning og kompetansetiltak gir faglig retning og støtte til å utvikle språkpraksisen.

Evalueringen viser at det samiskspråklige tilbudet var klart viktigere enn foreldrerefusjonen for foreldrene som deltok i undersøkelsen. Samtidig har foreldrerefusjonen økonomisk og symbolsk verdi, og det finnes indikasjoner på at den kan ha betydning for etterspørselen i enkelte lokale kontekster. Evalueringen gir

imidlertid ikke grunnlag for å fastslå i hvilken grad foreldrerefusjonen har ført til økt rekruttering, men sannsynligvis er denne effekten begrenset.

Utviklingsmidler og veiledning har på sin side en mer direkte forbindelse til barnehagenes kapasitet til å utvikle kvaliteten i det samiskspråklige tilbudet. Sametinget bør derfor vurdere balansen mellom virkemidlene og om ressursene i større grad bør prioriteres mot tiltak som bygger samiskspråklig kapasitet og kvalitet. Det vil si at utviklingstilskudd og veiledning styrkes, og at foreldrefusjon utgjør en mindre andel av ordningen.

En slik vurdering bør omfatte foreldrerefusjonens betydning for rekruttering, tilgjengelighet og økonomi for familiene, dens språkpolitiske og symbolske verdi, samt konsekvenser for etterspørselen og barnegruppenes sammensetning. Dette bør vurderes opp mot alternativ bruk av ressurser til språkressurser, kompetanseutvikling og kvalitetsutvikling i barnehagene.

6.5 Styrke kunnskapsgrunnlaget og resultatoppfølgingen

Evalueringen gir et bredt bilde av erfaringene med ordningen, men kunnskapen om utviklingen i barnas språkferdigheter over tid og hvilke konkrete tiltak som bidrar mest til språkresultatene er begrenset. Evalueringen omfatter ikke uavhengige målinger av barnas språkferdigheter, og datagrunnlaget gjør det heller ikke mulig å analysere resultatene systematisk etter enkeltbarnehager, språkområder eller barnehagetyper.

Sametinget bør derfor etablere en enkel og læringsorientert resultatoppfølging. Oppfølgingen bør gi bedre kunnskap om sammenhengen mellom barnehagenes utgangspunkt, tiltakene som gjennomføres og utviklingen i språkpraksis og måloppnåelse.

Oppfølgingen bør særlig gjøre det mulig å følge:

- hva utviklingsmidlene brukes til
- utviklingen i personalets samiskspråklige kapasitet
- hvordan samisk brukes gjennom barnehagedagen
- progresjonen mot avtalte utviklingsmål
- barnas forståelse og aktive bruk av samisk, på et forsvarlig og hensiktsmessig nivå.

Formålet bør være læring og utvikling, ikke mer omfattende administrasjon. Resultatoppfølgingen bør brukes til å justere virkemidlene over tid, tilpasse oppfølgingen til den enkelte barnehagen og gjøre erfaringer og arbeidsmåter tilgjengelige på tvers av barnehagene.

Avsluttende vurdering

Ordningen representerer en viktig satsing på samisk språk i en livsfase der grunnlaget for senere språkbruk og tilhørighet etableres. Evalueringen viser positive resultater for barnas tilgang til samisk språk og kultur, personalets kompetanse og barnehagenes systematiske språkarbeid. Samtidig er overgangen fra språkforståelse til aktiv og spontan språkbruk krevende, og sterke språkmodeller forutsetter stabile samiskspråklige fagmiljøer og en gjennomgående språkpraksis.

Videre utvikling av ordningen bør derfor kombinere en tydelig og langsiktig ambisjon om sterke språkmodeller med en mer differensiert vei dit. Barnehagene starter på ulike nivåer og trenger ulike tiltak for å styrke språkmiljøet. Verdien av språkstimulering, økt språkforståelse, kultur og identitet bør anerkjennes som viktige resultater underveis, samtidig som virkemidlene innrettes slik at barnehagene over tid kan bevege seg mot mer aktiv bruk av samisk blant barna.

Disclaimer

Denne rapport er utarbeidet for Sametingets interne bruk i forbindelse med evaluering av gratis samiskspråklig barnehage, i samsvar med engasjementsbrev datert 09.05.2026.

Våre vurderinger bygger på faktainformasjon som har fremkommet i intervjuer og i dokumentasjon som Sametinget har gjort tilgjengelig for oss. PricewaterhouseCoopers (PwC) har ikke foretatt noen selvstendig verifisering av informasjonen som har fremkommet, og vi innestår ikke for at den er fullstendig, korrekt og presis. PwC har ikke utført noen form for revisjon eller kontrollhandlinger av Sametingets virksomhet.

Rapporten inneholder materiale som er konfidensiell for Sametinget og PwC.
Sametinget har rett til å benytte informasjonen i denne rapporten i sin virksomhet, i samsvar med avtalen mellom Sametinget og PwC. PwC påtar seg ikke noe ansvar for tap som er lidt av Sametinget eller andre som følge av at vår rapport eller utkast til rapport er distribuert, gjengitt eller på annen måte benyttet i strid med disse bestemmelsene eller avtalen.Ved deling av hele eller deler av rapporten skal Sametinget sikre at enhver ansvarsfraskrivelse PwC har inkludert eller senere ønsker å inkludere i rapporten, blir gjengitt i sin helhet i alle eksemplarer som deles.

Sametinget får rettighetene til resultatet av oppdraget når betaling har skjedd, mens PwC beholder opphavsrett og alle andre immaterielle rettigheter til alt bakgrunnsmateriale, herunder, men ikke begrenset til, ideer, konsepter, modeller, informasjon og know-how som er utviklet i forbindelse med vårt arbeid. Sametinget kan ikke videreutvikle resultatet under PwC logo.

Enhver handling som gjennomføres på bakgrunn av vår rapport foretas på eget ansvar.